

TRACTU TEMPORIS LUDZIE - REGIONY - FAKTY

KSIĘGA DEDYKOWANA
DR HAB. PROF. UŁ TADEUSZOWI NOWAKOWI

POD REDAKCJĄ
TADEUSZA GRABARCZYKA
ANNY KOWALSKIEJ-PIETRZAK

ŁÓDŹ-WIELUŃ 2018

TOMASZ STOLARCZYK*

BIBLIOTEKA KLASZTORU KARMELITÓW TRZEWICZKOWYCH W KŁODAWIE I JEJ KSIĘGOZBIÓR W ŚWIETLE INWENTARZA Z 1681 ROKU

Wstęp

W Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie znajdują się 2 inwentarze biblioteki klasztornej karmelitów trzewickich (dawnej obserwy) z Kłodawy¹. Pierwszy pochodzi z 1681, natomiast drugi z 1709 r.² Ten ostatni został już wydany drukiem i omówiony przez Bartłomieja Grzanę w 2012 r. na łamach „Rocznika Kolskiego”³. Natomiast inwentarzem z 1681 r. (dalej Inwentarz) i odtworzeniem na jego podstawie biblioteki karmelitańskiej ze schyłku XVII w. zajmę się w niniejszym artykule. Pomocnymi przy pisaniu

* Uniwersytet Łódzki

¹ Klasztor karmelitów trzewickich pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kłodawie powstał w 1623 r. dzięki fundacji Franciszka Krzykoskiego h. Junosza i o. Prokopa Stawskiego. Istniał do kasaty w 1864 r. [B. Grzanka, M. Grzanka, *Kłodawscy karmelici w źródłach zakonnych z XVIII i XIX w. Przyczynek do badań nad strukturą kłodawskiego klasztoru*, „Rocznik Kolski” 2014, t. 7, s. 59, 78.

² Archiwum OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie (dalej: AKKr). sygn. AKKr 301/51: *Inventarium supellectilis ecclesiae conventus Kłodaviensis conscriptum* [1681] (dalej: Inwentarz); AKKr; 303/42: *Inventarium supellectilis ecclesiae conventus Kłodaviensis conscriptum* [1709].

³ B. Grzanka, *Inwentarz klasztoru Ojców Karmelitów w Kłodawie z 1709 r. Biblioteka klasztorna*, „Rocznik Kolski” 2012, t. 5, s. 9–23.

okazały się oprócz wspomnianego artykułu B. Grzanki, także praca Alojzego Szudrowicza poświęcona bibliotece karmelitańskiej w Kcyni i książka Szymona Sułeckiego dotycząca księgozbioru karmelitów krakowskich⁴.

Ustawodawstwo zakonne

Pierwsze konstytucje karmelitańskie nie poświęcały miejsca zagadnieniom bibliotek klasztornych, natomiast w różnych rozdziałach zawierały kwestie związane z książką. Ujęte w ustawy, traktowały książki w aspekcie materialnym, uwzględniając jedynie ich majątkowy charakter⁵.

W konstytucjach kapituły londyńskiej z 1281 r. w rozdziale *De fratribus decedentibus et de libri eorum* (49) znalazł się zapis mówiący o tym, że na książkach zmarłych zakonników jakiegokolwiek urzędu i stanu należy umieszczać znaki przeora i wspólnoty oraz ich cenę. Fundusze uzyskane ze sprzedaży ksiąg należało przeznaczyć na cele klasztoru lub na cele miłosierne. O sprzedaży decydował przeor generalny albo prowincjał. W momencie śmierci zakonnika, który podróżował, jego księgozbiór musiał powrócić do prowincji, z której się wywodził. W szczególnych przypadkach decydował generał Zakonu. W konstytucjach karmelitańskich z 1357 r. nakazano przeorom poszczególnych konwentów utrzymywać w swych klasztorach skryptorów do sporządzania ksiąg kościelnych – każdy klasztor musiał mieć zatem własne skryptorium. W tych konstytucjach określono także wydatki na zakonników, którzy posiadali księgozbiory – lektorów wyznaczonych do czytania oraz na ich książki. Książki nie były własnością braci, ale należały do Zakonu. Żaden z zakonników nie mógł korzystać z ksiąg podarowanych mu bez zgody przeora. Nikt, bez wyjątku, nie mógł wydać, ani sprzedać książki z biblioteki klasztoru. Zezwolono na korzystanie z biblioteki klasztornej osobom świeckim lub innym spoza klasztoru, ale przy zachowaniu dużej ostrożności. Przyjęto możliwość sprzedaży lub wymiany nieprzydatnych ksiąg lub dubletów na inne oczywiście za zgoda przeora generalnego lub kapituły prowincjalnej, a suma z tej sprzedaży miała iść na cele biblioteki. W konstytucjach z 1369 r. znalazł się artykuł poświęcony bibliotekom konwentualnym *De communi custodia bonorum*. Nakazano w nim sporządzać inwentarze biblioteczne i ksiąg z zakrystii i zamieszczać w nich zmiany ilościowe księgozbioru. W inwentarzu należało spisać książki wg tytułów oraz podać ich

⁴ A. Szudrowicz, *Biblioteka klasztoru karmelitów w Kcyni*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2002, t. 78, s. 243–274; S. Sułeccki, *Księgozbiór klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 2014.

⁵ S. Sułeccki, *op. cit.*, s. 59.

opisy czy też rodzaj oznaczenia – sygnatury. Konstytucje karmelitańskie z 1462 r. wprowadziły stanowisko bibliotekarza – kustosa księgozbioru, ale tylko w większych konwentach (*De libraria et custodia librarum*). Miał on troszczyć się o zamknięcie biblioteki i przymocowanie książek oraz kontrolować czy nie nastąpiły jakieś zniszczenia. Musiał również sporządzać listy wypożyczeń. Bronił dostępu do biblioteki osobom niepowołanym, przed uzyskaniem pozwolenia od przełożonego oraz, aby na jej terenie nikt nie przebywał bez kontroli. W 1593 r. nakazano, żeby wszystkie księgi po zmarłych zakonnikach kierowano do domów studiów. W tym samym roku papież Klemens VIII w *motu proprio: pro conseruatione Bibliothecarum* zakazał usuwania książek z bibliotek karmelitańskich pod karą ekskomuniki. W konstytucjach zakonnych z 1625 r. nakazano, żeby pisma i książki po zmarłych zakonnikach były w całości zdeponowane w bibliotece klasztornej. Do takiej biblioteki zaglądać mogli tylko wymienieni zakonnicy (wcześniejsi właściciele) i dysponować tymi książkami wewnątrz Zakonu, ale tak, aby zawsze były w jakiegokolwiek wspólnocie. O konkretnych przepisach dotyczących biblioteki traktuje rozdział 12 *De Libraria et Custodia Librorum*⁶. W 1645 r. wydano konstytucje dla klasztorów karmelitów bosych (*strictoris observantiae*), gdzie bibliotekom zakonnym poświęcono o wiele więcej miejsca⁷.

Inwentarz biblioteczny

Inwentarz wchodzi w skład *Inventarium supellectilis ecclesiae conventus Klodaviensis conscriptum* [1681] i znajduje się na s. 23–25⁸. Pomija on całkowicie adresy wydawnicze druków, niekiedy podaje nazwisko autora bez jego imienia. w pojedynczych przypadkach samo imię bez nazwiska, oczywiście nie licząc świętych znanych głównie z imienia, oraz też jego imię i nazwisko bez tytułu książki albo sam tytuł – zawsze skrócony – bez autora. Każdy opis zaczyna się od nowego wiersza. Księgi szeregowano według formatów druku⁹.

Księgozbiór

Chcąc dokonać przeglądu zasobów kłodawskiej biblioteki karmelitańskiej pod kątem jej zawartości treściowej należy zgrupować zapisy w inwentarzach według treści dzieł, posługując się typową dla bibliotek klasztornych klasyfikacją.

⁶ *Ibidem*, s. 58–64.

⁷ *Ibidem*, s. 64–65.

⁸ AKKr. Inwentarz, s. 23–25.

⁹ AKKr. Inwentarz, s. 23–25.

1. Biblie i konkordancje: 4 egzemplarze *Bibliae Latinae* oraz *Concordantiae maiores, Biblia sine principio et fine, Epistolae Diui Pauli supra Scriptura Sacra, Nouum Testamentum*¹⁰.
2. Komentarze do Pisma Świętego: Dionizego Ryckela Cartusianusa do *Listów św. Pawła Apostoła*¹¹, św. Ambrożego do *Listów*¹², św. Jana Chryzostoma do *Listu do Rzymian św. Pawła Apostoła*¹³.
3. Ojcowie, Doktorzy, Apologeci Kościoła: Św. Grzegorz z Nazjanzu (*Sententiae*)¹⁴.
4. Teologia dogmatyczna i spekulatywna: *Loci communes Joannis*¹⁵, *Thomasa Palmerstona (Hibernicus) Flores doctorum*¹⁶, *Compendium totius Theologicae Veritatis de Euangelia et Veritate*¹⁷.
5. Teologia moralna: Martinusa ab Azpilcueta (Navarrusa) *Manuale confessoriorum*¹⁸, anonimowego autora *Casus Conscientiae*¹⁹.
6. Kaznodziejstwo: Johann Wild (Ferus)²⁰, Michael Lochmaier²¹, Mikołaj z Błonia²², Fabian Birkowski²³, anonimowego autora *Sermones hiemales et festuales de tempore*²⁴, Bernard de Bustis *Mariale*²⁵,

¹⁰ AKKr. Inwentarz, s. 23–25.

¹¹ AKKr. Inwentarz, s. 23.

¹² AKKr. Inwentarz, s. 23

¹³ AKKr. Inwentarz, s. 23

¹⁴ AKKr. Inwentarz, s. 24.

¹⁵ Nie można zidentyfikować dokładnie autora, ale być może był nim Jan Makowski – zob. B. Grzanka, *op. cit.*, s. 18; AKKr. Inwentarz, s. 24; *Loci communes Theologici ex omnibus eius, quae exstant, Collegiis, thesibus per locos communes disputatis manuscriptis antiquis, recentioribus, undiquaque solite conquisitis, collecti, digesti, aucti, indice Capitum, Rerumque locupletati. Opera et studio Nicolai Arnoldi SS. Theol. Doct. et Professoris i Academia Franequerana*. [K. Streicher, *Bibliografia polska, cz. III: Obejmująca druki stolecia XV–XVIII w układzie abecadłowym* (dalej: Streicher), t. 11, s. 55].

¹⁶ AKKr. Inwentarz, s. 25.

¹⁷ AKKr. Inwentarz, s. 25.

¹⁸ AKKr. Inwentarz, s. 25.

¹⁹ AKKr. Inwentarz, s. 24.

²⁰ AKKr. Inwentarz, s. 23.

²¹ *Sermones de festis*; AKKr. Inwentarz, s. 23.

²² *Sermones de tempore*; AKKr. Inwentarz, s. 23.

²³ AKKr. Inwentarz, s. 23; prawdopodobnie *Kazania na niedziele y święta doroczne* [Streicher, t. 2 s. 142–143].

²⁴ AKKr. Inwentarz, s. 23.

²⁵ *Mariale eximii uiri Bernardini de Busti ordinis seraphici francisci de singuli festiuitatibus beate virginis per modum sermonum tractans*; AKKr, s. 23.

anonimowego autora *Sermones* (lacerati sine fine et principio)²⁶, Stanisław Karnkowski (*Eucharistia*)²⁷, Pelbart de Themeswar (*Sermones Pomerii*)²⁸, Gelles Dominique Topiarius (*Conciones in Epistolas et Euangelia*)²⁹, Johann Eck (Johann Maier) (*Homiliae*)³⁰, Hendrik Herp (*Postilla in Euangelia*)³¹, Kacper Sanchez (*Sermones*)³², Jean Quintin (Quintinus) (*Sermones morales super totius Anni Euangelia Dominicalia*)³³, Johann Baptista Fikler³⁴, Carthagena³⁵, anonimowego autora *Sermones de passione Christi*³⁶, Mefrett³⁷, anonimowego autora *Sermones de sanctis*³⁸, anonimowego autora *Sermones Quadragesimales de passione Domini*³⁹, Ludwik z Grenady zw. Granatensis (*Conciones quadragesimales*)⁴⁰, Pseudo-Pierre de La Paluda (*Thesauri noui Quadragesimales, Thesauri noui de dominicis*)⁴¹, św. Leonard (*Thesauri noui de dominicis*)⁴², Beda Czcigodny (*Homiliae*)⁴³, Stanisław Grodzicki (*Conciones in dominicas*)⁴⁴, Raoul L'Ardent (*Homiliae*)⁴⁵, Pierre de Besse (*Conceptus Theologici* – 2 egzemplarze)⁴⁶, św. Leon (*Sermones et homiliae*)⁴⁷, Frans Polygranus⁴⁸.

²⁶ AKKr, s. 23.

²⁷ *Eucharistia, abo o przenaświetszym Sakramencie y Ofierze ciała y krwi Pana Zbawiciela y Boga naszego, pod osobą chleba y wina, Kazań czterdzieści. J.M. Księdza Stanisława Karnkowskiego Arcybiskupa Gnieźnieńskiego* [Estreicher, t. 8, s. 119]; AKKr, s. 23.

²⁸ AKKr. Inwentarz, s. 24.

²⁹ AKKr. Inwentarz, s. 24.

³⁰ AKKr. Inwentarz, s. 24.

³¹ AKKr. Inwentarz, s. 24.

³² AKKr. Inwentarz, s. 24.

³³ AKKr. Inwentarz, s. 24.

³⁴ AKKr. Inwentarz, s. 24.

³⁵ AKKr. Inwentarz, s. 24.

³⁶ AKKr. Inwentarz, s. 24.

³⁷ AKKr. Inwentarz, s. 24.

³⁸ AKKr. Inwentarz, s. 25.

³⁹ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁴⁰ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁴¹ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁴² AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁴³ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁴⁴ AKKr. Inwentarz, s. 25; Estreicher, t. 6, s. 388–389.

⁴⁵ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁴⁶ AKKr. Inwentarz, s. 24, 25.

⁴⁷ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁴⁸ AKKr. Inwentarz, s. 25.

7. Dzieła polemiczne: *Vniversalis Confessus de Veritate Corporis Christi* Jeana Garreta⁴⁹, *Enchiridion locorum commuinium aduersus Luterum* Johanna Ecka⁵⁰.
8. Hagiografia: dzieło Patricio a Santo Jacobo: *Vita Seraphicae Virginis S. Mariae Magdalene de Pazzis Florentinae ordinis Carmelitarum, Antiquae Observantiae Regvlaris*⁵¹, Luigi Aloisio Lippomano: *Vitae Sanctorum Patrum* przetłumaczone na język polski⁵².
9. Ascetyka i mistyka: dzieła Dionizego Ryckela Cartusianusa⁵³.
10. Liturgika: *Psalteria trilinguae*⁵⁴.
11. Traktaty prawnicze: *Canones et decreta Concili Tridentinii*⁵⁵, *Liber de iure ciuili*⁵⁶.
12. Filozofia: *Logica* Arystotelesa⁵⁷, *Commentaria in vniuersam Logicam* Francisco de Toledo⁵⁸, *Institutiones dialecticae* Pedro da Fonseca⁵⁹.
13. Historia kościelna i świecka: prawdopodobnie *Ludovicus XIII, sive annales Galliae ab excessu Henrici IV, quibus rerum in Gallia, Germania, Italia, Belgio, Lotharingia, per Gallos gestarum accurata narratio continetur, authore Gabriele-Bartholomaeo Gramondo (Annales Galliae)*⁶⁰, *Annales ecclesiastici* Cesare Baronio w języku polskim i *Epitome Annalium Ecclesiasticalium* tegoż autora⁶¹, *Skarb karmelitański* Cypriana a s. Maria⁶²,

⁴⁹ *Vniversalis et catholicae Ecclesiae, De Veritate Corporis Christi in Eucharistiae Sacramento praesentis, confensus*; AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁵⁰ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁵¹ AKKr. Inwentarz, s. 24.

⁵² AKKr. Inwentarz, s. 23; *Żywoty Oycow, Abo Dzieje y Duchowne powieści Starcow, Zakonnikow, Pustelnikow Wschodnich. Przez S. Hieronima y inszych pisane.* [Estrreicher, t. 7, s. 189].

⁵³ AKKr. Inwentarz, s. 23.

⁵⁴ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁵⁵ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁵⁶ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁵⁷ AKKr. Inwentarz, s. 23.

⁵⁸ AKKr. Inwentarz, s. 24.

⁵⁹ AKKr. Inwentarz, s. 24.

⁶⁰ AKKr. Inwentarz, s. 23.

⁶¹ AKKr. Inwentarz, s. 23; *Roczne dzieje kościelne od Narodzenia Pana y Boga naszego Jesvsza Christvsza. Wybrane z rocznych dzieiow kościelnych Cesara Baronvsza, kardynała S.R.K. nazwanych Annales Ecclesiastici. Przez X. Piotra Skarge Societatis Jesv.* [Estrreicher, t. 1, s. 376].

⁶² AKKr. Inwentarz, s. 24; *Skarb Karmelitanski, to iest traktat, gdzie po krotkiej historyey, o początku y postępku starodawnego zakonu Karmelitańskiego daie się nauka o Bractwie Szkaplerza ś. Błogosławioney Panny Mariey z Gory Karmelu Przez W.O. Cypriana a S. Maria*

Tractatus Concordatorum Petri Rebuffi⁶³, *Historiae* Giovanni Pietro Maffei⁶⁴, nieznane dzieło Justyna (Marcus Junianus Justynius)⁶⁵, *Historiae Ecclesiae* Bedy Czcigodnego⁶⁶, *Historiae* Tytusa Liwiusza⁶⁷.

14. Humanści: *Officinae (Officia* wg. Inwentarza) Jeana Tixiera de Ravisi⁶⁸.
15. Słowniki: *Calepinus Latinus* Ambrogio da Aleppo (Ambrogio Calepio)⁶⁹, *Dictionarium Pauperum*⁷⁰.
16. Varia: dzieła Piotra Skargi⁷¹, Fancesco Albertini *Opusculum de mirabilibus Romanorum*⁷², *Resolutiones Uarii*⁷³, *Opera* Petri Leonardi Schipper⁷⁴, *Annulus Christianus* Petro Machado⁷⁵, *Liber polonicus in octauo Bractwa Anioła Stroża*⁷⁶, *Examen ordinandorum* Johanna Wilda (Feresa)⁷⁷.

Zakończenie

Biblioteka kłódawskich karmelitów trzewickowych u schyłku XVII w. była typową biblioteką klasztorną owego czasu. Zdecydowanie przeważały dzieła autorów kościelnych – świeckich były pojedyncze. Najwięcej prac w bibliotece stanowiły zbiory kazań – 29. Stosunkowo dużo było ksiąg z dziedziny historii. Dziwi natomiast stosunkowo niewielka ilość dzieł z teologii dogmatycznej i moralnej – 7. Gros ksiąg było napisanych w języku łacińskim, tylko pojedyncze w języku polskim. Brakowało natomiast literatury pięknej w języku polskim oraz dzieł z zakresu wiedzy przyrodniczej.

Karmelitę Bossego po Łacinie napisany a teraz na polskie przetłumaczony z przydatkiem innych rzeczy [Estrreicher, t. 3, s. 494; B. Grzanka, *op. cit.*, s. 16].

⁶³ *Tractatus concordartoum qvae inter Sanctissimum Dominum Nostrum Papam Leonem X et Sedem Apostolicam, Ac Christianissimum D. Nostrum Regem Franciscum et Regnum*; AKKr. Inwentarz, s. 24.

⁶⁴ *Historiae Indicarum*; AKKr, s. 25.

⁶⁵ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁶⁶ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁶⁷ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁶⁸ AKKr. Inwentarz, s. 24.

⁶⁹ AKKr. Inwentarz, s. 23.

⁷⁰ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁷¹ AKKr. Inwentarz, s. 23.

⁷² AKKr, s. 24; *Opusculum de Mirabilibus Nouae et Ueteris Urbis Romae*.

⁷³ AKKr. Inwentarz, s. 24.

⁷⁴ AKKr. Inwentarz, s. 24.

⁷⁵ AKKr. Inwentarz, s. 25; *Annulus christianus, sive Evangeliorum ab Ecclesia catholica per totum annum propositorum... exegesis tam moralis, quam litteralis, auctore M.F. Petro Machado*.

⁷⁶ AKKr. Inwentarz, s. 25.

⁷⁷ AKKr. Inwentarz, s. 25.

ANEKS

INWENTARZ Z 1681 ROKU

Catalogus Librorum in folio

1. Bibliae Latinae 2
2. Opera D[i]ui Dionisij Cartusiani 1
3. Item Eiusdem Op[er]a in Epistolas D[i]ui Pauli
4. Op[e]ra Joannis Ferij de Dominicis (?)
5. Annales Galliae 1
6. Skarga Opera
7. Concordantiae maiores
8. Sermones hiemales et festiuales de tempore
9. Opera S[ancti] Ambrosii in Epistolas
10. Calepinus Latinus sine principio
11. Sermones lacerati sine fine et principio
12. Liber (?) Stanislai (?)
13. Sermones R.[euerendi] D[omini] Michaelis Lochmaier de festis
14. Mariale Bernardini de Busti de B[eata] M[aria] V[irgine]
15. Vitae S[anctorum] Patrum polonum (?)
16. Baronius polonicus duplicitus
17. Sermones Nicolai de Blony de tempore
18. Epitome Annalium Ecclesiasticum Baronii
19. Liber polonus de Eucharistia
20. Logica Aristotelis sine principio
21. Speculum exemplorum
22. Fabiani Bierkowskii kazania
23. Opus Diui Chrisostomi in Epistola ad Romanos

Libri in 4to

24. Carthagera
25. Bibliae Lathinae 2
26. Skarb karmelitanski

27. Sermones Pomerii
28. Sermones Ficleri
29. Officia Joannis Rausij
30. Sermones de passione Christi
31. Thalitus
32. Libri fratrum
33. Tractatus Concordatorum D[iui] Petri Rebuffo
34. Commentaria Toleti in vniuersam Logicam
35. Sententiae Nazianzeni
36. Opusculum de mirabilibus Romanorum
37. Resolutiones uarij sine fine
38. Libri tres antiqui sine fine et principio
39. Mephret de tempore 2 distincti pars aestiualis et hiemalis
40. Schober (?) defet Historia 2da opera 2
41. Biblia sine principio et fine
42. Vita Mariae Magdalene de Pazzis

In octauo

43. Conciones in Epistolas et Euangelia Egidi Topiari
44. (?)
45. Homiliae Joannis Eckij tomus solus
46. Loci Communes Joannis
47. Postilla in Euangelia Henrici Herph
48. Thesaurus nouus sine fine
49. Conciones Joannis opera 2
50. Conceptus Theologici opera 3
51. Sermones Gaspary Sanchez
52. Manuale Confessariorum
53. Casus Conscientiae opera 2
54. Sermones morales Quintini
55. Calendarium Beatae Mariae Virginis
56. contra Jansenium (?)
57. Institutiones dialecticae Petri Fonsecae
58. Sermones de Sanctis

59. Psalteria trilinguae
60. Sermones Quadragesimales de passione Domini
61. Vniversalis Confensus de Veritate Corporis Christi Joannis Garecii
62. Canonica Apostolorum Epistolae Joannis Filengi
63. Conciones quadragesimales Granatensis
64. Hystoriae Joannis Petri Maffei (?)
65. Epistolae Diui Pauli supra Scriptura Sacra
66. Orationes Quintiliani
67. Opera Sipperdi Petri Leonardi
68. Thesauri noui Quadragesimalij (sic!)
69. Sermones et Homiliae D[iui] Leonardi Baptistae
70. Thesauri noui de dominicis
71. Homiliae Venerabilis Bedae Pr[es]biteri
72. Conciones Stanislai Grodzicki triplicy in Dominicis
73. De S[anctissima] Trinitate Veneranda Jacobi Giersch
74. Enchiridion aduersus Lutheranos
75. Justinus Historicus
76. Syntaxis insemetytiua de Verbo Dei Guilielmi
77. Historiae Ecclesiae Venerabili Bedae Presbiteri
78. Flores Doctorum
79. Dictionarium Pauperum
80. Homiliae Rudolphi Ardenti
81. Conceptus Bessei absque principio
82. Examen ordinandorum absque medio et fine
83. Canones et decreta Concili Tridentinij
84. Liber de iure ciuili
85. Historiae Titi Liuii
86. Nouum Testamentum
87. Compendium totius Theologicae Veritatis de Euangelia et Veritate
88. Breuiarium Vetis Sedula absque principio et fine
89. Polygrani Libri absque principio et fine
90. Dictionarium Conuersarum (?)
91. Liber polonicus in octauo Bractwa Anioła Stroża
92. Annulus Christianus